

Ana Todorović-Radetić
CVETОВI AGAVE

Urednik
Jelena Gavrilović

Ana Todorović-Radetić

CVETOVI AGAVE

PROMETEJ
Novi Sad

*Doktoru Ivanu Nastoviću, koji je svojim učenjem
nadahnuo i generacije koje su došle posle njega*

Predgovor

Na svom putu samospoznaje, negde početkom druge polovine života, kako je Jung smatrao, čovek počinje dublje i duhovnije da poima sebe i događaje oko sebe. Tada ekstroverti postaju introverti i obrnuto, onako kako je ljudska priroda to uredila – zagonetno i bez objašnjenja. U tim trenucima čovek veoma često ne može da razume ono što mu se dešava, fizička i psihička stanja kroz koja prolazi, a na koja klasična medicina ne daje odgovore. Tada ga tamna noć duše podstakne na put u nepoznato. Tada je već uveliko u procesu individuacije.

Roman „Cvetovi agave“ nastao je, u najvećoj meri, pod uticajem mog upoznavanja sa delićima nesvesnog koji su se otvarali preda mnom u svojoj svojoj čudesnosti u tom procesu. Na tom putu zbunjenosti, straha i zapitanosti, pojavljivali su se Učitelji.

Jedan od njih je dr Ivan Nastović, kome posvećujem ovu knjigu, jer sam uz pomoć njegovih dela uplovila u metamorfozu svoje ličnosti. Ivan Nastović (1932–2013) bio je doktor psiholoških nauka i psihoterapeut, specijalista za kliničku i dubinsku psihologiju, kao i za tumačenje sno-

va. U svojoj dugogodišnjoj praksi spojio je metode Frojda, Junga i Sondija, a njegove knjige, zasnovane na naučnom tumačenju snova, jedinstvene su te vrste ne samo kod nas, već i van granica naše zemlje.

Doktora, na moje veliko žaljenje, nikada nisam upoznala, ali sam ga zato oživela u romanu. Elizabeta Nenin, koja je učila neposredno od njega više od petnaest godina i koja vodi grupu *Naučno tumačenje snova*, a od koje ja i dan-danas učim, zaslužna je, pored njegovih knjiga, za to što sam počela da razumem tri jezika nesvesnog putem kojih nam se naši snovi obraćaju svake noći. Bilo je fascinantno razaznati u svom snu Animusa, Senku, čuti glas Sopstva ili spoznati razne arhetipove i simbole koji deluju na nas snažnom psihičkom energijom koju sadrže u sebi.

Drugi Učitelj na tom putu bio je profesor dr Dejan Rako-
vić. Prvi susret sa njegovim predavanjem dogodio se dok sam bila student anglistike u Nišu. Drugi susret odigrao se petnaestak godina kasnije, kada mi je u snu nacrtao simbol spirale kao odgovor na moje pitanje. Taj simbol bio je okidač mog budućeg istraživanja na polju dubinske psihologije. Profesorova knjiga „Sećanja, snovi, razmišljanja: o prošlom i budućem 1984–2007. Na razmeđima kvantno-holografske i klasično-redukovane stvarnosti“ pomogla mi je da prođem kroz tamne faze mog procesa individuacije. Tada mi se činilo da je pisana upravo za mene. Treći susret sa profesorom desio se putem mejla, kada je odgovorio da želi da pročita roman i napiše kratak osvrt. Odlika velikih Učitelja je oduvek bila da ohrabre učenike na putu saznanja i rada. Zato, hvala svim Učiteljima na ovom

svetu. Hvala i svim velikim piscima i spisateljicama koji svojim rečenicama dopiru do dubokih slojeva naše duše i vode nas kroz život.

Šta bih u najkraćim crtama rekla o sebi? Po struci sam diplomirani filolog za engleski jezik i književnost. Po opredeljenju srca sam, međutim, kako sam kasnije shvatila, zaljubljenik u dubinsku psihologiju i večiti učenik. Još kao dete sam bila sanjar. Noću bih mesečarila, danju sanjarila. I dan-danas sam više u oblacima nego na zemlji. A onda sam jedne noći sanjala agavu. Upravo onako kako je opisano u romanu – njene cvetove. Probudili su me, poručili su mi nešto što tada nisam mogla da razumem. Razumela sam poruku tek kada sam napisala kraj. I to je bila moja priča, moje razumevanje sebe. Snovi su me povelili na jedno unutrašnje putovanje, podjednako izmaštano i stvarno. Kao što je Jungova učenica Mari-Luiz fon Franc s pravom rekla – ako ste sanjali kako letite s orlom, onda ste u psihološkom smislu zaista i leteli!

Na mom unutrašnjem putovanju ređali su se sinhroniciteti, u svoj svojoj numinoznoj lepoti. Prvi od njih se desio kada sam, pribojavajući se da pristupim grupi *Naučnog tumačenja snova*, videla da su podelili jedan moj tekst na društvenim mrežama*. To je bio znak pored puta i ohrabrenje da im se konačno pridružim.

A najzanimljiviji sinhronicitet u toku pisanja je upravo poslednji koji se dogodio, a koji je vezan za agavu. *Agava*

---

* Ana Todorović-Radetić, *O metodologiji naučnog tumačenja snova, kao specifičnog izraza nesvesnog*, <https://samoobrazovanje.rs/naucno-tumacanje-snova>

ve americana je biljka koja živi na obali mora. Cveti samo jednom, i to nakon veoma dugog vremena. Kada jednom procveta, biljka ugine, ali iz osnove stabla često nastaju mladice iz kojih se rađa nova biljka i ceo ciklus se ponavlja. Kada sam bila pri kraju pisanja, moja najbliža saradnica i lektorka romana Dubravka Karadarević pozvala me je i rekla mi da je čula na vestima da će agava, koja je veoma redak primerak u Botaničkoj bašti „Jevremovac“, procvetati i završiti svoj životni ciklus. Iako se ova vrsta u stakleniku gaji još od njegovog osnivanja 1892. godine, ovo je prvi put da jedna od agava, stara desetak godina, procveta – što znači da se na cvet ove neobične biljke čekalo više od jednog veka. Zar to nije čudesno! Albert Ajnštajn je jednom prilikom rekao: *Postoje dva načina da proživite život. Jedan je kao da ništa nije čudo. Drugi je kao da je sve čudo.* Usudila sam se da živim na drugi način!

„Cvetovi agave“ je priča o čudesnom procesu individualizacije, o arhetipskom susretu srodnih duša, o prevazilaženju strahova, o samoprevazilaženju i duhovnom preobražaju, ponovnom rođenju.

A spirala, kao jedan od najveličanstvenijih simbola po mom mišljenju, predstavlja put razvoja koji vodi ujedno i u visinu, ali i naniže, u dubinu. Ili, kako je akademik Vladeta Jerotić opisao taj put individualizacije ili oboženja – to je *put kome kraja nema, ni sa ove ni sa one strane.*

U Beogradu, 27. 1. 2022.

BESMISAO

Te jeseni košava je duvala jače nego obično. Kroz zatvoren prozor potkrovlja posmatrala je kako se gole krošnje drveća savijaju pod udarima silovitog vetra. Umesto ptica, plastična kesa kovitlala je po vazduhu.

Razmišljala je o snu. Jasno je videla prizor – visoku biljku na samoj obali mora. Veoma visoku, zelenih i žutih cvetova. Zašto je sanjala samo odblesak jedne slike? I zašto se probudila odjednom, uplašena? Ponovo je neka čudna drhtavica strujala njenim telom. Nepoznata i nova hladnoća uvlačila se postepeno u svaku poru njenog bića i nije znala niti umela da se odbrani od nje.

Nije primetila da voda u džezvi već uveliko vri. Obično je čekala trenutak pre početka ključanja da džezvu skloni sa ringle. Sada je potpuno zaboravila na to. Mahinalno je sipala dve kašičice kafe, promešala nekoliko puta i gledala kako se pena podiže do vrha. Polako je sipala kafu, a pena u šoljici oformila je neobičan krug. Ličio je na zmiju koja grize svoj rep. Uroboros je jasno iscrtanim okom gledao direktno u njene oči. Odmahnula je rukom. *Ovih dana u svemu vidim siluete, preterano mnogo silueta, pomislila je. Treba mi više vazduha.*

Još jedna kafa koju će popiti sama. Činilo joj se da je oduvek sama, preterano sama, iako je volela samoću. Bežeći od životnih šablona, tako je lako upala u sopstvenu zamku. A samo je želela da ne uroni u rutinu svakodnevnih banalnosti. Sada je već bila poprilično sigurna da su joj bile potrebne. Priželjkivala ih je. Previše apstraktnih misli stvaralo joj je vrtlog u glavi. Da, potrebne su joj banalnosti, da je spuste na zemlju, među ljude.

Brzo je popila poslednji gutljaj kafe, spremila se i izašla u hladno jutro.

Spremala je izložbu. Slikala je ljude iskrivljenih, šupljih lica, praznih očiju, razjapljenih čeljusti. Njihove senke. Sva ta lica delovala su joj stvarno, istinito. S vremena na vreme, misli bi joj preplavila ideja o besmislu. Tih dana je, ne želeći to, u ljudima videla samo mračnu stranu. Osećala je njihovu osakaćenost, patnju, ali i šupljine koje su ponekad bile toliko velike da su ih potpuno prožimale. Poput razjapljenih vilica neke zveri, pokazivale su grotesknu istinu duše. Susret sa Senkom – tako će nazvati izložbu. *Šta stoji nasuprot Senke?*, pitala se. *Čovek je biće suprotnosti, paradoksa, razmišljala je u sebi, ali koliki put treba proći da bi se došlo do lepote? I ko sam zapravo ja? Da li sam i ja slepa i gluva šupljina koja zjapi?* Hladna jeza i bol u stomaku naterali su je da ostavi četkice.

Vraćajući se pustom ulicom, začula je zvona crkve sa Novog groblja, koje se nepregledno i nekako uzvišeno protezalo duž Ruzveltove ulice. Kao da su bila zloslutni podsetnik da i smrt stanuje tu, paralelno sa životom – u za-

čaranom krugu bez početka i kraja. Činilo joj se da i sama hoda na granici između ta dva sveta, gledajući na svoj stan sa jedne strane, i na nepregledno groblje sa druge.

Celog dana nije osećala ni umor, ni glad. Tek uveče joj je premor pritisnuo telo i uzalud je pokušavala da pronađe položaj u kome bi zaspala. Činilo joj se da neko nepoznato čudovište leži u dnu njene kičme i plaši je svojim prisustvom. Mešali su se san i java, košmar i život. Utvare sa slika pojavljivale su joj se pred očima. Budila se sa jakim otkucanjima srca, kao da je i njeno telo pratilo košavu, savijalo se i lomilo, izazivalo buru u njoj. Preplašeno je čekala da drhtavica prođe, ne znajući šta joj se dešava u telu i duši.

* * *

Luka je čekao ispred Kandahar kafea na Dorćolu. Višljast, u crnom mantilu, sa tamnocrvenim šalom nemarno prebačenim preko ramena i kačketom na glavi, delovao je desetak godina mlađe u odnosu na svoje vršnjake. U januaru je napunio četrdeset jednu, a opet, osećao se tako staro i umorno.

Uživao je gledajući je kako mu ide u susret. Novembarsko sunce prosulo je bakarne nijanse po njenoj kestenjastoj kosi koja joj je u teškim, talasastim pramenovima padala na ramena preko ešarpe od kašmira. Delovala mu je kao srna koju vreba opasnost sa svih strana. Svojom čudnovatošću odudarala je od drugih, a njena iskrenost oduvek je bila fatalna po nju. Bila je kao iscertana meta neiskrenima ili magnet kome ljudi nisu mogli da odole. Imao

je neodoljivu potrebu da je zaštititi kad god je mogao. Najčešće, bespotrebno.

Željno je iščekivao onaj trenutak kada bi joj nepogrešivo, kad god bi ga ugledala, osmeh ozario lice, a bistre i duboke oči zasijale radošću. Oduvek je bio pomalo zaljubljen u nju, mada joj to nikada nije priznao. A ona je uvek bila zaljubljena u neku iluziju, svoju projekciju ljubavi. Maštala je o sudbonosnom susretu sa svojom srodnom dušom, sa onim ko joj je, kako je imala običaj da govori, bio predodređen. I uvek je bila u oblacima. Možda je baš te njene himere i najviše voleo kod nje. Voleo je i njenu strast prema umetnosti, poeziji, psihologiji. A povrh svega, toplinu pravog prijatelja.

„Kad god me ti čekaš sa druge strane, imam osećaj da se vraćam kući!“ – rekao je i čvrsto je obgrlio svojim krupnim rukama.

„Dobro došao nazad!“ – poljubila ga je u obraz i dugo gledala, nasmejana i srećna što ga vidi.

Imali su duboku povezanost i razumevanje jedno za drugo. U šali ga je zvala svojim alter egom. Zapisivali bi svoje snove, a potom ih tumačili. Dešavalo se da sanjaju nastavke snova koje bi jedno drugom prepričavali. I ništa od toga nije im bilo čudno.

Nakon sat vremena i dalje su sedeli u jednom zabačenom separeu, pijući već drugu kafu i skačući sa teme na temu. Pa ipak, nešto je bilo drugačije.

„Šta se to dešava sa tobom?“ – napokon je odlučio da pita, primetivši još s početka promenu u njenim očima, neku duboku zamišljenost. Bila je preozbiljna.

„Ne znam, ne razumem više ni svoje misli, ni svoje telo... Samo želim da budem sama u tišini. Ponekad pomislim da nikad neću izaći iz ovog mraka, da neću ponovo biti ona koja sam bila.“

„Sigurno nećeš biti ono što si bila. Bićeš bolja od toga.“

„Ali, kako?“ – odsutno je pitala.

„Tako lepo. I taj mračni put ima svoj kraj. Kad stigneš do njega, u jednom trenutku samo će doći svetlost.“

„Da li ću ikada doći do toga?“ – rekla je, gledajući u malu smeđu mrlju na stolu ispred sebe.

„Hoćeš. To je put promene“ – izgovorio je hitro, i sam se čudeći svojoj prividnoj samouverenosti.

Zamislila se.

„Da li samo umetnici vide i osećaju dublje od ostalih? Kako preživljavaju te navale osećanja?“ – pitala je. „I kako da prebrodim ovo moje stanje? Sve se pomešalo u meni. Više ne znam šta je umetnost, a šta život. Da li je umetnost beg od stvarnosti, svakodnevice, da li je umetnost iluzija? Ili je život iluzija? Ili je sve iluzija?“

Gledao je u nju pogledom punim saosećanja.

„Ne osećaju samo umetnici tako duboko. Sredićeš se, videćeš! I onda ćeš gledati na život drugim očima. Samo se prepusti i prihvati poruku, šta god da ti se dešava. Shvatićeš u jednom trenutku da je uvek sve baš onako kako treba da bude. Da u svakom zlu postoji nešto dobro. Nešto što nas tera napred. Ne možemo da ozdravimo i krenemo dalje ako se ne promenimo. Nemoj se plašiti promene, prigri je!“

„Teško mi je da poverujem u to. Kako bih išla tim putem da nemam tebe da mi daješ nadu?“

„Išla bi onako kako sam ja išao. Pipajući po mraku...“

Susret sa njim doneo joj je vedrinu i novu snagu. Njegova dobrota bila je poput sunčevih zraka koji su topili led sa njene duše. Bio je toliko veliki naspram nje da se pored njega osećala sigurno i spokojno.

Ispunjena nadom, otišla je u atelje i naterala sebe da radi. Imala je zakazanu izložbu i nije mogla, niti želela da odustane. Mnogi umetnici pratili su njen rad. Slušajući svog Luku, ulagala je dodatni napor i išla korak dalje, pokušavajući da intenzivnost osećaja koji je nosila u sebi ne iskazuje isuviše mračnim bojama, i da dopusti da se u pukotinama i šupljinama koje je slikala pojavi prostor za pokoji zrak svetlosti.

POMAK U BOJAMA

Pomak u bojama pokrenuo je nešto i u njoj samoj. Jedne večeri, pre spavanja, kao da se našla u vrtlogu boja. I zatvorenih i otvorenih očiju, videla ih je kako se prelivaju – tamnoljubičasta, tirkizna, zlatna... Svet boja se otvorio pred njom u svoj svojoj zadivljujućoj lepoti – stvarao je čarobno prostranstvo u kome se osećala najpre uplašeno, a zatim ushićeno i začarano. Gledala je u boje koje plešu i izvijaju se u čarobnom krugu bez početka i kraja, sudaraju se i stapaju, stvarajući neopisivi osećaj uzbuđenja.

Nesvakidašnja lepota tih unutrašnjih svetova donosila joj je novu snagu poteza. Potpuno zanesena, osećala je da se u njoj dešava neka velika promena, koja se paralelno prenosila i na slike. Pukotina u duši napravila je otvor za svetlost. Sada je trebalo pretvoriti bol u lepotu, slabost u snagu, mrak beznađa u stvaranje sklada. Pronaći ljubav u malim stvarima, u nekom osmehu, toploj reči, u novom jutru koje je dočekala... Doći do sebe. Proći kroz mrak. Nadati se.

Naslitala je i čudesno visoku biljku iz svog sna koja se pružala ka nebu. Osećala je da će jednog dana saznati koja

je to biljka i šta je značila u njenom snu. Ta slika nije bila namenjena izložbi. Sakrila je iza ormara, iako je znala da time ne može da sakrije uznemirenost koju je budila u njoj.

Dani su ponekad prolazili munjevito brzo, ponekad se vukli usporeno i tromo. Nije ni primetila kako su sunčevi zraci sve istrajniji u nameri da pobede martovski mraz. Proleće je protutnjalo pored nje, a da nije ni zapazila kako se priroda probudila, žureći da procveta.

Otvarajući poštu, iznenadila se kada je ugledala pozivnicu zaturenu na dnu sandučeta – Međunarodna likovna kolonija humanitarnog karaktera u Trebinju. Pozvani su mnogi istaknuti akademski slikari. Možda će joj poremetiti koncept u pripremi izložbe. Da li da potvrdi dolazak? Hiljadu misli joj je prolazilo kroz glavu. Trenutke tišine i razmišljanja narušavali su samo otkucaji sata u njenoj sobi. *Da, vreme neumitno prolazi – pomislila je – a u mom životu se odavno već ništa ne dešava. U stvari, to ne prolazi vreme, nego otkucava moj život.* Uznemirila je ta spoznaja. Potvrdila je dolazak.

Trebalo je mnogo toga osmisliti i uraditi. Već je treperila od neke prijatne uzbuđenosti. Od početka nečeg novog.

SEVER

Stalno je sanjala sličan san. Promrzla i umorna, išla je po snegu i ledu, tražila i čekala, dugo i danima, nordijsko svetlo. Znala je da želi da vidi i doživi samo jedan tren u tom magnovenju i prividu večnosti. Sanjala je kako hoda po zaleđenom i pustom predelu, kako udiše leden i težak vazduh, uvek na ivici provalije ili stene ili usred ledene pu-stare gde nigde nikoga nije bilo.

U tom snu, duboko u sebi je znala da samo treba da izdrži dovoljno dugo. Da njen još uvek topli dah može da nadjača mraz koji je štipao nozdrve i stezao grudi.

Ujutru bi joj san izmicao iz sećanja i mučila bi se da uhvati njegove delove koji su se razlikovali tek u detaljima. Nije volela što sanja te beživotne predele i što se nakon njih uvek budi iznurena, kao da je zaista koračala svetlucavim ledenim santama. *Zašto Sever?*, pitala bi sebe iznova i iznova.

I uvek bi se vratila pitanju kojim je mučila sebe svakog dana. *Koliko bi sada imala godina?* Kao da je brojanjem dana, meseci i godina određivala sebe u vremenu koje je jednolično proticalo i merila veličinu svoje praznine u toj nemoj prolaznosti.

Volela je da obilazi knjižare. Tada bi, kao da je želela da zarije sebi nož u ranu, kupovala pokoju sitnicu, a potom je pažljivo stavljala u posebnu fioku koju skoro nikada posle ne bi otvarala. Rezač za olovke, *Malog princa*, drvene bojičice, poneku bojanku ili notes... *Znam, nisam kriva, jednostavno se dogodilo*, ubeđivala bi sebe. Samo bi ponekad, kada je bila premorena od potrage za mrvicama života i imala neku nerazumnu želju da sebe što više kazni, otvarala fioku i satima posmatrala sve te sitnice. Držala bi ih u rukama i puštala sebe da nepomično gleda u izmaštane buduće dane koji su za nju bili zauvek neostvarivi.

Tog tmurnog i mračnog dana kupila je svesku sa širokim i uskim linijama i pernicu za devojčice. Kada se vratila iz ateljea, stavila ih je u fioku, brzo je zatvorila i izašla da se prošetala.

Iznenada se setila nastavka ledenog sna koji je uvek iznova sanjala. Setila se stene koju je zapljuskivalo more, i jednog udaljenog i usamljenog grebena u koji je gledala. Pored njega se pojavila tačka koja joj se približavala i postajala sve veća i veća. To je bio čamac! I čovek u njemu!

Nasmešila se nadajući se da je to dobar znak. Čudila se kako iznenadna radost može da zavlada čovekom tek zbog delića jednog sna.